

ВІДГУК

офіційного опонента доктора психологічних наук, професора Хохліної Олени Петрівни на дисертацію Михновецької Ірини Володимирівни на тему: «Формування взаємовідносин старших дошкільників з синдромом Дауна», поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 016 - спеціальна освіта

Актуальність теми дослідження та її зв'язок із планами відповідних галузей наук

Актуальність теми дослідження зумовлена необхідністю підготовки дитини з синдромом Дауна до життя у суспільстві, де спілкування на основі взаємодії з людьми є необхідною умовою її життєзабезпечення, соціалізації та подальшого розвитку. Зважаючи на особливості психосоціального розвитку дітей зазначеної категорії, необхідною умовою вирішення цієї проблеми є вивчення у них особливостей взаємостосунків з оточенням та можливостей їх формування.

Дисертаційне дослідження виконано відповідно до плану відділу освіти дітей з порушенням інтелектуального розвитку Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка Національної академії педагогічних наук України «Корекційно-розвивальна спрямованість реалізації компетентнісного підходу в змісті освіти дітей з розумовою відсталістю» (0115U000200).

Наукова новизна результатів дослідження, їх значення для науки і практики

Оцінюючи найважливіші здобутки дисертаційного дослідження Михновецької І. В., слід наголосити на тих результатах, що мають наукову новизну та практичне значення.

Наукова новизна результатів дослідження полягає у розробці алгоритму формування взаємовідносин, структурно-критеріальної та діагностичної моделі взаємовідносин у старших дошкільників із синдромом Дауна; у виявленні особливостей взаємостосунків таких дітей за визначеними складовими, критеріями оцінювання та показниками; у визначенні рівнів сформованості у них взаємовідносин; з'ясуванні наявності впливу на їх формування у дітей гендерної

приналежності та супутніх порушень. Практичне ж значення мають розроблені у дослідженні методика діагностування та Програма формування у дітей з синдромом Дауна взаємовідносин, зокрема система занять для роботи з ними, а також рекомендації для педагогів та батьків.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій

забезпечується чіткою структурою роботи та її логічною цілісністю, в якій матеріал викладений послідовно, відповідно до логіки дослідження за визначеними метою та завданнями, з використанням відповідно дібраного методичного апарату, формулюванням адекватних висновків щодо отриманих результатів дослідження. Наукові положення, висновки і рекомендації, представлені у дисертації, є достатньо обґрунтованими на теоретичному та емпіричному рівні.

Оцінка змісту та завершеність дослідження

Дисертація містить результати завершеного наукового дослідження за класичною структурою. Логіка розгортання викладу матеріалу відповідає методологічному апарату дослідження (зазначимо, що формулювання предмета дослідження варто було наблизити більшою мірою до теми дисертації).

У першому розділі представлено результати аналізу наукових джерел з проблеми та її основних питань з метою визначення теоретичних засад дослідження. Зокрема, розгляду підлягають проблема формування взаємовідносин загалом та проблема формування взаємовідносин у дошкільників зокрема; у розділі здійснюється й аналіз джерел з проблеми особливостей психосоціального розвитку дітей дошкільного віку з синдромом Дауна.

Другий розділ дисертації присвячений констатувальному етапу емпіричного дослідження, спрямованому на вивчення взаємовідносин дітей досліджуваної категорії за визначеними складовими, критеріями оцінювання та показниками вивчення, до яких добирався відповідний методичний апарат. Відмітимо використання на цьому етапі посиленого теоретичного обґрунтування здобувачем методики дослідження та детальної презентації конкретних

діагностичних методик. В результаті їх використання отримано значний масив емпіричних даних щодо взаємовідносин дітей та визначено їх рівні, які розглядалися також за гендерною ознакою та за наявністю у дітей супутніх порушень. Слід сказати, що здобуті дані з окремих характеристик взаємовідносин дошкільників з синдромом Дауна мають наукову цінність та викликають значний інтерес. На особливу увагу заслуговують дані за методикою оцінки рівня соціального розвитку дітей з інтелектуальною недостатністю за параметрами соціальної компетенції Закрепіної, в поглибленому аналізі яких криється можливість суттєвого збагачення знань про дітей з синдромом Дауна.

Третій розділ дисертації містить результати формувального етапу дослідження. В ньому визначено умови та представлено розроблену Програму формування взаємовідносин старших дошкільників із синдромом Дауна, висвітлено результати її апробації. При цьому в розділі значне місце відводиться також теоретичному обґрунтуванню методики роботи з дітьми. Однак, визначені теоретичні засади (умови, підходи тощо), на наш погляд, потребують більшої конкретизації до предмета дослідження - що саме і в який спосіб вони реалізуються в процесі формувального експерименту. Особливе позитивне враження справляють запропонована Програма формування взаємовідносин у дошкільників та система відповідних занять. Відображення в основному тексті такої системи занять посилює змістове наповнення розділу. Примітне місце у дисертації займають і розроблені здобувачем методичні рекомендації роботи з дітьми для педагогів та батьків.

Аналіз дисертаційної роботи свідчить, що на формувальному етапі дослідження також отримано величезний масив даних щодо переконливих змін у взаємовідносинах дітей в результаті впровадження Програми. При цьому зазначимо, що представлення результатів дослідження виграло б за умови порівняння даних контрольної та експериментальної групи досліджуваних до та після формувального впливу та визначенні статистичної значущості відмінностей між ними. Загалом же представлені в дисертації матеріали

показують, що мета дисертаційного дослідження досягнута, поставлені завдання розв'язані, тема розкрита, що відображається в адекватно сформульованих висновках.

Повнота викладу у наукових публікаціях

Основні положення та результати дисертаційного дослідження відображено у 26 наукових публікаціях, з них: 1 колективна монографія, 9 одноосібних статей, у тому числі 1 стаття у періодичному науковому виданні, проіндексованому в базі даних Scopus, 1 – у наукових періодичних виданнях інших держав, 1 – у науково-методичному збірнику та 6 у наукових фахових виданнях України з педагогічних наук, що включені до міжнародних наукометричних баз; 16 публікацій апробаційного характеру.

Відповідність змісту анотації основним положенням дисертації

Анотація віддзеркалює основні положення дисертації та її зміст, дає уявлення про наукову новизну та практичну значущість здобутих результатів.

Дискусійні положення та зауваження

1. Визначення теоретичних засад дослідження передбачає системно-структурний аналіз досліджуваного явища, яке, як самостійна система, входить до більш загальної системи. Так, поняття взаємовідносини, взаємодія, взаєморозуміння, зв'язки та стосунки між суб'єктами, які розглядаються в дисертації (с.30-38 та ін.) – це те, що складає по суті зміст категорії спілкування, як форми активності людини, що носить суб'єкт-суб'єктний характер (В.Мясищев, Б.Ломов, М.Корнєв, А.Коваленко та ін.). Але у дисертації категорія спілкування знаходиться за межами спеціального розгляду, що, на наш погляд, суттєво обмежує можливості дослідження та використання його результатів.

2. На нашу думку, на теоретичному етапі дослідження важливо було здійснити також аналіз стану розробленості проблеми педагогічного забезпечення формування взаємовідносин у дошкільників з порушеннями розвитку, включаючи й дітей з синдромом Дауна, що є важливим для визначення стратегії емпіричного дослідження на констатувальному та формувальному його

етапах. Робота виграла б і при розгляді теорії гри, як провідного виду діяльності для дошкільників, та можливостей її використання для розв'язання проблеми стосовно дітей з синдромом Дауна.

3. У розділі 2 дисертації наводяться результати вивчення взаємовідносин старших дошкільників за методиками, дібраними відповідно до складових, критеріїв та показників прояву досліджуваного явища. Вивчення інтрасуб'єктного компонента взаємовідносин у дисертації зосереджується по суті на вивченні внутрішніх передумов взаємовідносин, а вивчення інтерсуб'єктного – на вивченні результативності взаємовідносин. Отримані емпіричні дані, в свою чергу, екстраполюються на загальну характеристику взаємовідносин дітей, яка градується за рівнями. На наш погляд, дослідження суттєво виграло б за умови використовувалися в ньому спеціально змодельованих ситуацій/завдань, які б уможливили вивчення реальної взаємодії та її результату як показника загальної ефективності взаємовідносин з дітьми та дорослими.

4. Не типовим для психолого-педагогічних досліджень виявилось використання кореляційного аналізу даних, за межами якого залишилися зв'язки між даними щодо складових і характеристик взаємовідносин та загальною їх ефективністю. Виявлення ж наявності та характеру зв'язків між ними – це вагоме джерело інформації для з'ясування ролі кожного з них у становленні взаємовідносин та визначення змістових ліній формувального впливу на дітей у контексті дослідження.

Зазначимо, що висловлені зауваження, які носять дискусійний характер, не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи Михновецької І.В.

Висновок щодо відповідності дисертації встановленим вимогам

З огляду на вищезазначене вважаємо, що дисертаційне дослідження Михновецької Ірини Володимирівни на тему: «Формування взаємовідносин старших дошкільників з синдромом Дауна» відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про

присудження ступеня доктора філософії», який затверджено Постановою Кабінету Міністрів України №44 від 12 січня 2022 року, а її авторка заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 016 - Спеціальна освіта

Офіційний опонент:

доктор психологічних наук, професор,
професор кафедри авіаційної психології
Національного авіаційного університету

О.К.

Олена ХОХЛІНА

Хохліна О
з а с в і д ч у ю
Вчений секретар
Національного авіаційного університету

М. Лемин
02.10.2023 р.